

УДК 631.145/631.16

І.М. Паска

Білоцерківський національний аграрний університет

МІСЦЕ ПОСЕРЕДНИКА В ПРОВЕДЕННІ ТОВАРООБМІННИХ ОПЕРАЦІЙ З ПРОДУКЦІЄЮ РОСЛИНИЦТВА ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ

Розкривається роль і місце посередника як з'єднувального елементу між виробником сільськогосподарської продукції – господарствами населення і кінцевим споживачем. Особлива увага приділяється дослідженню здійснення товарообмінних операцій з рослинницькою продукцією, яка вирощення в особистих селянських господарствах.

I. Pasca

PLACE AN INTERMEDIARY TO CONDUCT BARTER TRANSACTIONS CROP PRODUCTION FARMS

The role and place as mediator zyednuvalnoho element between agricultural producers - households and kitsevym consumer. Particular attention is given to research implementation barter transactions with crop production, which is growing in individual farms.

И.М. Паска

МЕСТО ПОСРЕДНИКА В ПРОВЕДЕНИИ ТОВАРООБМЕННЫХ ОПЕРАЦИЙ С ПРОДУКЦИЕЙ РАСТЕНИЕВОДСТВА ХОЗЯЙСТВ НАСЕЛЕНИЯ

Раскрывается роль и место посредника как соединительного элемента между производителем сельскохозяйственной продукции - хозяйствами населения и конечным потребителем. Особое внимание уделяется исследованию осуществлению товарообменных операций с растениеводческой продукцией, выращивания в личных крестьянских хозяйствах.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими й практичними завданнями. В умовах несформованої системи фінансів, суцільної монополізації ринку, відсутності необхідної інформації, низького рівня розвитку інфраструктури економіки та недостатнього кадрового забезпечення досить помітна тенденція використання натурального

обміну, посилення диктату виробників, у зв'язку з чим збільшуються затрати на обіг продукції.

Товарообмінні операції за своєю сутністю є формою товарного натурального обміну, що виражається формулою: X товару $A = Y$ товару B . При цьому кількість (пропорція) обмінних операцій залежить у повному обсязі від їх вартості і регулюється законом вартості. Це означає, що один товар виражає свою вартість відносно іншого, тобто знаходиться у відносній формі вартості. Другий товар, за допомогою якого перший відображає свою вартість, виступає в ролі еквівалента. Інакше кажучи, є еквівалентною формою вартості. А це вже ніщо інше, як проста (випадкова) форма вартості.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблемами розвитку посередницьких структур і їх взаємодія з індивідуальними товаровиробниками на ринку продукції рослинництва активно займалися Свиноус І.В., Туржанський В.А., на ринку тваринницької продукції - Алексійчук Т.В. [3], Горланчук М.А. Проте їхні дослідження носили чисто описовий характер і не мали на меті аналіз діяльності посередників, виявлення ефективності реалізації тваринницької продукції через систему посередницьких структур.

Цілі статті. Мета даної публікації – розкрити посередника як партнера приватника при збуті рослинницької продукції шляхом здійснення товарообмінних операцій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Економічна сутність бартеру полягає в натуральному обміні одного товару на інший у пропорціях, з якими погоджуються власники товарів. Отже, бартер - це збалансований за вартістю обмін товарами в натуральній формі, що, здійснюється на договірній основі товаровиробниками або власниками товарів.

Проведення розрахунків готовою продукцією або сировиною породжує додаткові проблеми: ігнорується важлива функція грошей як універсального засобу обігу, і як наслідок цього, обмежується кількість торгових операцій; стримується економічний розвиток; суб'єкти господарювання ухиляються від сплати податків, а від цього страждають бюджети всіх рівнів; механізм визначення реальної ціни продукції, без якого неможливо визначити

ефективність її виробництва, стає, по суті, недієздатним.

І все ж бартерні операції існують і без них не обійтися як колективних сільськогосподарських підприємствам так і приватним товаровиробникам сільськогосподарської продукції.

Серед безлічі причин виникнення бартерних розрахунків в сільському господарстві можна виділити декілька:

По-перше, це відносна нестача грошового капіталу. Чималу роль відіграли нерозвиненість банківської системи та системи кредитування сільськогосподарського товаровиробника і відсутність виваженої кредитної політики по відношенні до приватника.

Пік бартерних операцій приходиться з колективними сільськогосподарськими підприємствами приходиться на час збирання врожаю зернових та в період проведення осінніх польових робіт, коли час коштує значно дорожче ніж паливно-мастильні матеріали та комплектуючі до сільськогосподарської техніки.

По-друге, через труднощі зі збутом продукції особливо приватним товаровиробникам, за готівку селяни – приватні товаровиробники змушені обмінювати вироблений товар за умовами бартеру.

Основними об'єктами обміну виступає продукція рослинництва, оскільки при подальшій реалізації даного виду продукції посередницькими структурами ризик реалізації значно менший ніж при реалізації продукції тваринництва.

Проте, може в деяких випадках виступати тваринницька продукція, але це лише в окремих випадках.

Намагання спрощувати процес бартерних обмінів спочатку призвело до появи ланцюжків взаєморозрахунків, а потім – до введення різних вексельних схем. Сформувалася мережа посередницьких структур, що спеціалізувалась на організації бартерних обмінів.

Що означає посередник в процесі натурального товарообміну?

Посередники є з'єднувальним ланцюгом між товаровиробниками різних товарів, які бажають задовольнити свої потреби в результаті натурального товарообміну в тому чи іншому товарі, які не виробляє даний товаровиробник.

Використання посередницьких структур при проведенні натуральних товарообмінних операцій пов'язано це з цілим рядом обставин як юридичного, так і економічного характеру. По-перше, розвиток спеціалізації призвів до того, що у цілому ряді випадків залучення посередника обходиться суб'єкту підприємницької діяльності дешевше, ніж виконання тих самих функцій власними силами. Тобто доцільність використання посередницьких організацій, зрештою, зумовлена тією економією витрат виробництва та обігу, яку вони забезпечують клієнту. Це проявляється в зменшенні кількості управлінського персоналу, які займали проблемами забезпечення сільськогосподарського виробництва різноманітними комплектуючими деталями та механізмами, а також збутом виробленої сільськогосподарської продукції.

По-друге, об'єктивна необхідність у залученні посередників для здійснення бартерних операцій може бути пов'язана з наявністю у нього стабільних контактів з товаровиробниками та покупцями товару, що сприяє гарантованому та надійному виконанню зобов'язань сторонами договору.

По-третє, існують ситуації, коли залучення посередника зумовлено суто юридичними причинами і є обов'язковим відповідно до вимог законодавства..

По-четверте, залучення посередника дозволяє перекласти на нього частину комерційних ризиків, що знижує можливі втрати.

По-п'яте, операції із залученням посередника мають специфічний податковий режим порівняно з безпосередніми взаємовідносинами партнерів, тому в ряді випадків залучення посередників є виправданим і з погляду оподаткування.

При проведенні бартерних операцій з участю посередницьких структур використовується система "множинних" цін на одну й ту ж продукцію, що виражається готівковою та безготівковою грошовою одиницею, а також певною кількістю обмінюваної продукції. При натуральному товарообміні грошовий еквівалент значно вищий ніж при розрахунках готівкою чи безготівковими грошами, оскільки в грошовий еквівалент при здійсненні бартерних операцій враховується величина витрат на реалізацію обмінюваної продукції, прибуток від здійснення даної операції, а також ризик можливих збитків, а також величина податків, які посередник

сплатити при здійсненні товарообмінної операції з колективними сільськогосподарськими підприємствами.

Проте в даний час спостерігається тенденція до зниження проведення бартерних операцій з участю посередницьких структур з колективними сільськогосподарськими підприємствами та зростання з приватними товаровиробниками сільськогосподарської продукції. На дану ситуацію вплинуло декілька факторів. По-перше, за допомогою пільгових кредитів колективним сільськогосподарським підприємствам вдалося задовільними сезонну потребу в обігових коштах. По-друге, не виплата працівникам колективних сільськогосподарських підприємств на протязі тривалого часу заробітної плати на основному місці роботи – в господарствах суспільного сектору, та значне зростання площ особистих підсобних господарств. Дана ситуація стимулює виробництво на присадибних ділянках продукції призначеної для обміну. Обмінним еквівалентом виступали наступні товари: баштанні, соняшникова олія, томатна паста, крупа, оселедці, промислові товари (мило, пральний порошок), агрохімікати. Як правило, при таких угодах розрахункова ціна картоплі нижче ринкової. Проте 13 % респондентів здійснювали бартерні операції в основному з приватними особами, розраховуючись картоплею. По-третє, відсутність мережі заготівельних пунктів в сільській місцевості. Не може селянин в силу специфіки ведення присадибного господарства повністю реалізовувати на продовольчих ринках міст вироблену продукцію.

Виходячи з тої кількості осіб, які займаються даною справою, навіть по суб'єктивним підрахункам спостерігається прибутковість даної справи.

З метою детального економічного аналізу були зроблені розрахунки по обмінним операціям: картопля-помідори.

Основними каналами надходження помідорів на продовольчі ринки Хмельниччини – є Миколаївська, Херсонська та Одеська області.

Для детального розгляду економічного процесу взято регіон де відбувається обмін картоплі на помідори – Хмельницький район, регіон, в якому реалізується картопля і купуються помідори - Миколаївський район (табл.1).

Таблиця 1

Аналіз витрат та прибутковості при здійсненні товарообмінних операцій картопля – помідори (в розрахунку на 1т. продукції) станом на вересень 2011 р.

Показники	1 етап	2 етап
Оплата праці	50,6	50,6
Пальне	220	700
Амортизація	28,7	28,7
Вартість продукції	80	500
Торговельно-збутові витрати	26,2	12,7
Усього витрат	405,5	1292
Усього витрат без урахування оплати праці	354,9	1241,4
Виручка	600	1500
Прибуток	194,5	208
Прибуток без урахування оплати праці	245,1	258,9
Рентабельність, %	47,8	16
Рентабельність без урахування оплати праці	69,1	20,9

Розгляд даної товарообмінної операції проводиться в два етапи:

1 етап – розгляд економічної ефективності від обміну помідор;

2 етап – розгляд ефективності реалізації обмінюваної картоплі.

До торгово-збутових затрат відносять можливі штрафи за відсутність довідки про джерело виробництва продукції, а також вартість пального при поїздках по селах.

Отже, на основі проведених розрахунків спостерігається високий рівень прибутковості проведення даної товарообмінної операції. Але необхідно зазначити, що в проведених розрахунках відсутній важливий елемент підприємницької діяльності – підприємницький ризик. Будь-який підприємець, який має справу з продукцією, яка швидко псується вважає що дана величина повинна становити 45-50 % від розміру прибутку. Адже існує ймовірність неповної реалізації продукції в силу зміни кон'юнктури місцевого ринку, псування під час транспортування до місця реалізації.

Проте фінансові результати були б менші, при умові сплати посередницькими структурами єдиного податку.

Проведення даної операції неможливе без наявності розгалуженої мережі продавців, які б займалися реалізацією

продукції отриманої в процесі проведення бартерної операції з приватними товаровиробниками сільськогосподарської продукції. Посередники отриману продукцію в процесі натурального товарообміну транспортують в місця підвищеного попиту на даний вид товару. Використовуючи наявну систему дрібнооптової та роздрібною торгівлі вони реалізують дану продукцію.

Особливо хотілося звернути увагу на територіальну диференціацію грошового еквівалента бартерного обміну. Основний фактор - це ринкові ціни на продукти обміну, але необхідно зазначити про значний вплив територіального фактору. Чим віддалене село від основних місць реалізації тим вищий коефіцієнт обміну. Дана ситуація сприятлива для підвищення коефіцієнту обміну. В певній мірі зростають транспортні витрати, але не настільки ж щоб підвищувати коефіцієнт обміну з 1:8 в великих селах до 1:10 - 1:12 в населених пунктах, які розташовані у значному віддаленні від шляхів транспортного сполучення. Крім того в даній категорії населених пунктів в 2-3 рази швидше проводяться обмінні операції. Це пояснюється тим що в жителів даної категорії сіл значно більша площа присадибних ділянок, менше використовується картоплі для згодовування тварин які вирощуються присадибних господарствах, високі витрати на транспортування до місця реалізації.

Як свідчать спостереження, які проводились на протязі 6 років, спостерігається тенденція до зниження обсягів пропозиції картоплі для товарного обміну по даним еквівалентам.

На таку обставину впливають декілька причин. По-перше, наявність на продовольчих ринках існує мережа оптових заготівельників картоплі. По-друге, наявність заготівельників, які закупають в індивідуальних товаровиробників картоплі безпосередньо в селах. По-третє, в даний час на відміну від минулих років зросла питома вага картоплі, яка використовувалася для власного споживання та для згодовування тваринам, які знаходяться в присадибних господарствах.

Більшість приватних сільськогосподарських товаровиробників вважають за доцільне реалізувати на продовольчих ринках міста Хмельницького. Так, за 50 кг картоплі можна виручити до 35 грн. , витративши на транспортні витрати – 3

грн. На решту - 32 грн. можна купити від 9-10 літрів олії, при товарному обміні 8 літрів.

Особливо хотілося звернути увагу на територіальну диференціацію грошового еквівалента бартерного обміну. Основний фактор - це ринкові ціни на продукти обміну, але необхідно зазначити про значний вплив територіального фактору. Чим віддалене село від основних місць реалізації тим вищий коефіцієнт обміну. Дана ситуація сприятлива для підвищення коефіцієнту обміну. В певній мірі зростають транспортні витрати, але не настільки ж щоб підвищувати коефіцієнт обміну з 1:8 в великих селах до 1:10 - 1:12 в населених пунктах, які розташовані у значному віддаленні від шляхів транспортного сполучення. Крім того в даній категорії населених пунктів в 2-3 рази швидше проводяться обмінні операції. Це пояснюються тим що в жителів даної категорії сіл значно більша площа присадибних ділянок, менше використовується картоплі для згодовування тварин які вирощуються присадибних господарствах, високі витрати на транспортування до місця реалізації.

Висновки. Проводячи порівняльний аналіз результатів діяльності даної категорії учасників ринку продовольства можна дати неоднозначну оцінку їхньої діяльності. З однієї сторони, посередники отримують досить високі прибутки від проведення товарообмінних операції . З іншої, вони дають змогу вижити селянинові за рахунок ведення особистого підсобного господарства, і забезпечити жителів міста продуктами харчування.

Як свідчить аналіз, посередник посів своє місце в ланцюгу товароруку рослинницької продукції від індивідуального товаровиробника до споживача. Проте багато суб'єктів підприємницької діяльності даної категорії працюють у тіньовому секторі економіки.

З метою цивілізованої легалізації їхньої діяльності необхідно розробити систему законодавчих актів, зокрема Закон України "Про торгово-посередницьку діяльність", який би регламентував цю діяльність. Нині при реалізації продукції, через систему торгово-посередницьких структур є можливість проведення сумнівних фінансових операцій.

1. Свиноус І.В. Взаємозв'язок посередницьких структур із приватним сектором аграрної економіки/ І.В. Свиноус, Туржанський В.А.// Економіка: проблеми теорії та практики:зб. наук. праць. – 2003. – Вип. 180. – С.113-120.
2. Стукач В.Ф. Инфраструктура обслуживания личных подсобных хозяйств сельского населения / В.Ф. Стукач, М.Н. Якубенко // Современные проблемы науки и образования. – 2008. – №6. – С.36-38.
3. Туржанський В. А. Ярмаркова торгівля як стимулятор розвитку торгово-посередницької діяльності на ринку тваринницької продукції : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [“АПК в умовах активізації інтеграційних процесів : стан, проблеми, перспективи”], (Кам'янець-Подільський, 20–21 травня 2004 р.) / В. А. Туржанський / М-во аграр. політики, Подільська держ. аграрно-технічна академія ; редкол.: доктор с.-г. наук, проф. М. І. Бахмат [та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Подільська держ. аграрно-технічна академія, 2004. – Вип. 12, Т. 2. – С. 26–29.
4. Фетисов В.Д. Теневые финансовые потоки в рыночной экономике/ В.Д. Фетисов, Т.В. Фетисова // Вестник СПбГУ. –2005. – №1. – С.92-100.
5. Шпичак О.М. Особисті підсобні господарства України – аналіз витрат та ефективності виробництва сільськогосподарської продукції / Шпичак О.М. – К.: ДОД УААН, 2001. – 236 с.